

ПРОФІЛАКТИЧНА ФУНКЦІЯ СУДУ PREVENTIVE FUNCTION OF THE COURT

Рудик В.В., магістр права,
помічник судді кримінальної палати
Львівський апеляційний суд

Стаття присвячена висвітленню профілактичної діяльності суду у контексті розгляду справ про адміністративні та кримінальні правопорушення. В умовах сьогодення суди відіграють значну превентивну функцію з метою забезпечення кримінально-виховної політики держави, дотримання прав і свобод людини і громадянина, попередження кримінально караних діянь і забезпечення досягнення завдань кримінального провадження з дотриманням конституційних принципів. Діяльність суду, яка має наслідком ухвалення вироків та постановлення ухвал у кримінальних провадженнях, постанов у справах про адміністративні правопорушення – виступає значним стримуючим чинником щодо вчинення адміністративних проступків та кримінальних правопорушень з тим, щоб кожен хто вчинив неправомірні діяння був підданий відповідальності згідно своєї вини, жоден невинуватий не був обвинуваченим або засудженим, щоб до кожного учасника кримінального провадження була застосована належна правова процедура, дотримані норми матеріального та процесуального права. Метою кримінально-виховної функції держави є забезпечення реалізації положень законодавчих актів з тим, щоб суб'єкти кримінальної відповідальності суворо та неухильно дотримувалися вимог приписів закону, а ті хто порушив вимоги закону поніс відповідальність за такі дії чи бездіяльність. Роль профілактичної функції суду є вагомим і значним у кримінально-виховній політиці держави. З точки зору реалізації завдань судочинства профілактична функція суду зводиться до попередження кримінальних правопорушень внаслідок виявлення причин, що породжують їх зумовлюють, умов, що сприяють їх вчиненню і наявності заходів щодо їх усунення. Процесуальні рішення суду являють собою ставлення держави до дій осіб, що вчинили адміністративні чи кримінальні правопорушення і попереджують вчинення інших протиправних діянь.

Ключові слова: профілактична функція, завдання кримінального судочинства, кримінально-виховна політика, суд, адміністративні правопорушення, кримінальні правопорушення.

The article is devoted to the coverage of preventive activities of the court in the context of consideration of cases on administrative and criminal offenses. In today's conditions, courts play a significant preventive function in order to ensure the criminal and educational policy of the state, observance of human and citizen rights and freedoms, ensuring the achievement of the objectives of criminal proceedings in compliance with constitutional principles. The activity of the court resulting in the passing of judgments and rendering of decisions in criminal proceedings, rulings in cases of administrative offenses acts as a significant deterrent to the commission of administrative misdemeanors and criminal offenses that everyone who commits wrongdoing should be held accountable according to his guilt, no innocent was charged or convicted, that each participant in the criminal proceedings is subject to the proper legal procedure, the norms of substantive and procedural law are observed. The purpose of the criminal and educational function of the state is to ensure the implementation of laws so that the subjects of criminal responsibility strictly and consistently comply with the requirements of the laws and those who violated the law were held accountable for these actions. The role of the preventive function of the court is important and significant in the criminal and educational policy of the state. From the point of view of implementation of judicial tasks the preventive function of the court is reduced to the prevention of criminal offenses due to the identification of the causes that give rise to them, conditions that contribute to their occurrence and the availability of measures to eliminate them. Procedural decisions of the court represent the attitude of the state to the actions of persons who have committed administrative or criminal offenses and prevent the commission of other illegal acts.

Key words: preventive function, task of criminal justice, criminal-procedural policy, court, administrative offences, criminal offences.

Постановка проблеми: Станом на сьогодні суди відіграють надважливу роль особливо при розгляді справ про адміністративні правопорушення та кримінальних проваджень з точки зору їх виховного впливу і попередженню вчиненню протиправних дій. Профілактична функція суду в умовах судово-правової реформи є невід'ємним атрибутом кримінально-виховної політики в умовах євроінтеграційних процесів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Частково питання профілактичної діяльності суду були предметом дослідження у працях Алексєєва А.І., Аванесова Г.А., Антоняна Ю.М., Багрий-Шахматової Л.В., Бузинові С.П., Васильченка В.М., Волжаніної О.В., Гуковської Н.І., Жукова А.М., Даньшина І.М., Джужі О.М., Закалюка А.П., Калманова Г.Б., Кашепова В.П., Лубшева Ю.Ф., Мінковського Г.М., Михайлянца А.Г., Михайленко А.Р., Скутіна С.Л., Фурсової А.В. та ін. Аналіз згаданих праць цих науковців дає підстави стверджувати, що проблематика профілактичної функції судів була предметом дослідження на основі раніше діючих приписів закону, без врахування судової реформи та євроінтеграційного вектору державотворення. Разом з тим, у сучасній правовій доктрині згадана проблематика залишається відкритою до вивчення та обговорення.

Метою цього дослідження є розкриття профілактичної функції судів як стримуючого чиннику щодо вчинення адміністративних проступків та кримінальних правопорушень з тим, щоб кожен хто вчинив неправомірні діяння

був підданий передбаченій законом відповідальності і відповідним заходам впливу.

Ім'я «профілактика» є запозиченням із західно-європейських мов, зокрема із грецької – *προφυλακτικός* «запобіжний, попереджувальний», пов'язаний з дієсловом *προφυλάσσω* «охороняю, стережу; запобігаю» [1], і згідно тлумачного словника української мови етимологічне значення цього слова зводиться до двох аспектів: перше це заходи що запобігають виникненню і поширенню хвороб, сприяють охороні здоров'я населення, друге, з технічної точки зору, – це сукупність заходів, які запобігають передчасним поломкам та спрацюванню машин, механізмів, відвертають аварії на виробництві [2].

Вбачається, що профілактика – це певна протидія негативним явищам, процесам, наслідкам протиправних дій, які можуть мати місце, їх передчасне недопущення за допомогою виховного впливу.

Суди виступають регулятором превентивних заходів для запобігання вчиненню адміністративних проступків та кримінальних правопорушень. Згадане прямо впливає із змісту ст.68 Конституції України – кожен зобов'язаний неухильно додержуватися Конституції України та законів України, не посягати на права і свободи, честь і гідність інших людей. Незнання законів не звільняє від юридичної відповідальності [3].

Разом з тим, із положень п.2 статті 6 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод, вбача-

ється кожен, кого обвинувачено у вчиненні кримінального правопорушення, вважається невинуватим доти, доки його вину не буде доведено в законному порядку [4].

Михайленко О.Р. зазначав: «повноваження суду дають йому необмежену можливість знову звернутися до матеріалів досудового розслідування, правильно їх оцінити, перевірити увесь режим законності його проведення і в результаті прийняти вірне рішення, забезпечити законність і справедливість, вжити заходів щодо недопущення порушень законності в майбутньому шляхом винесення окремих ухвал» [5].

Якщо залишити осторонь правові аспекти щодо презумпції невинуватості, а зосередити увагу на дослідженні профілактичної функції суду у контексті притягнення до винуватості осіб, вина яких повністю доведена у ході досудового слідства, перевірена у ході судового розгляду, то вважаємо за необхідне звернути увагу на таке.

Виховний вплив суду впливає із самої форми його діяльності – повному та об'єктивному розгляді в відкритому судовому засіданні всіх обставин справи. Саме тому сам процес судочинства має великий виховний вплив на всіх учасників судового провадження.

Відповідно до положень статті 6 Конституції України державна влада в Україні здійснюється на засадах її поділу на законодавчу, виконавчу та судову. Органи законодавчої, виконавчої та судової влади здійснюють свої повноваження у межах, встановлених Конституцією та відповідно до законів України.

Положеннями статті 55 Конституції України права і свободи людини і громадянина захищаються судом. Кожному гарантується право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб.

Суд, здійснюючи правосуддя на засадах верховенства права, забезпечує кожному право доступу до правосуддя, справедливий суд та повагу до інших прав і свобод, гарантованих Конституцією і законами України, а також міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

Відповідно до статті 124 Конституції України правосуддя в Україні здійснюється виключно судами. Основним завданням суду є здійснення правосуддя у порядку, встановленому процесуальним законом. Функції, компетенція та повноваження суду визначені Законом України «Про судоустрій і статус суддів».

Профілактична діяльність суду реалізується шляхом винесення судових рішень при розгляді справ різних категорій. Пропонуємо зосередити свою увагу на справах про адміністративні правопорушення, зокрема відповідальність за які настає за вчинення адміністративного правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 130 Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі КУпАП). Згадана категорія справ складає, згідно статистичних даних діяльності зокрема апеляційних судів України, оскільки власне апеляційні суди є кінцевою інстанцією щодо перегляду постанов місцевих судів у справа про адміністративні правопорушення, сімдесят відсотків від загальної кількості поданих апеляційних скарг.

Так, диспозиція ч. 1 ст. 130 КУпАП передбачає адміністративну відповідальність не тільки за керування транспортним засобом у стані алкогольного, наркотичного сп'яніння, але й за відмову особи, яка керує транспортним засобом, від проходження, відповідно до встановленого порядку, огляду на стан сп'яніння. Санкція простого складу цього адміністративного правопорушення передбачає накладення штрафу на водіїв у розмірі однієї тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, що станом на тепер становить 17 000 (сімнадцять) тисяч гривень з позбавленням права керування транспортними засобами на строк один рік [6].

Пунктом 2.5 Правил дорожнього руху покладено на водіїв обов'язок на вимогу працівника поліції пройти

в установленому порядку медичний огляд для визначення стану алкогольного сп'яніння, впливу наркотичних чи токсичних речовин. Відтак, відмова водія від проходження огляду на стан сп'яніння на місці зупинки транспортного засобу та в медичному закладі формує собою склад адміністративного правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 130 КУпАП [7].

Вбачається, що при розгляді цієї категорії справ законодавець зосередив свою увагу на відповідальності, яка зводиться до значного грошового стягнення, а також позбавлення права на керування транспортними засобами строком на один рік.

Профілактична функція суду у цьому випадку зводиться до ефективного судового розгляду, законних, мотивованих та обґрунтованих судових рішень, що надалі виконуватиме превентивну-виховну функцію та сприятиме запобіганню кількості таких правопорушень.

Так, особливо актуальною профілактичної функції діяльності суду щодо розгляду справ набуває у інформаційному просторі, зокрема в загальнодоступній інтернет-мережі. Засада гласності є конституційною засадою судочинства, має важливе профілактичне значення, яке полягає у формуванні правосвідомості громадян, утвердження довіри до правосуддя.

Так, Законом України «Про судоустрій і статус суддів» передбачено, що судові рішення, судові засідання та інформація щодо справ, які розглядаються судом, є відкритими, крім випадків, установлених законом. Ніхто не може бути обмежений у праві на отримання в суді усної або письмової інформації про результати розгляду його судової справи. Будь-яка особа має право на вільний доступ до судового рішення в порядку, встановленому законом. Загальний доступ до судових рішень, зокрема наявність Єдиного державного реєстру судових рішень – це здобуток українського суспільства й міжнародних партнерів, які допомагали його створити. Це не просто публічна інформація, а один із механізмів демократії і забезпечення справедливості в українському суспільстві [8].

Вбачається, що при реалізації засади гласності на практиці профілактична функція суду виражається у зовнішніх проявах, при винесенні судом ухвал чи постанов. Кожен свідомий громадянин завжди має право вибору: дотримуватися законів, чи вчиняти діяння, які понесуть негативні наслідки для нього у правовій площині.

На думку Загурського О.Б., суд є суб'єктом кримінологічної політики, і в силу цього, суб'єктом спеціального попередження, головним завданням якого є ефективна реалізація кримінально-процесуальної та кримінологічної політики в частині виявлення причин та умов, які сприяли вчиненню злочину, вжиття заходів щодо їх усунення, узагальнення судової практики та судової статистики, правова пропаганда координація своєї діяльності з іншими суб'єктами профілактичної діяльності [9].

Завданням кримінального провадження є захист особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень, охорона прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження, а також забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування і судового розгляду з тим, щоб кожний, хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнутий до відповідальності в міру своєї вини, жоден невинуватий не був обвинувачений або засуджений, жодна особа не була піддана необґрунтованому процесуальному примусу і щоб до кожного учасника кримінального провадження була застосована належна правова процедура [10].

Вбачаємо, що у самому законодавчому формулюванні завдання кримінального провадження закладено профілактичну функцію судових органів.

Судові органи вирішують завдання запобігання кримінальним правопорушенням за допомогою різних засобів і методів. Основними напрямками профілактичної діяль-

ності судової системи є: виявлення та усунення причин та умов, що сприяють вчиненню злочину, правове виховання громадян, активізація профілактичної діяльності громадськості.

При кримінальному розгляді обвинувальних актів профілактична функція суду стає стримуючим чинником для запобігання вчиненню суб'єктами кримінальної відповідальності кримінально караних діянь. Наявність покарання за певні дії створює передумови для усунення таких дій. Роль суду – перевірити законність дій органів досудового розслідування на предмет дотримання норм матеріального і процесуального права з тим, щоб забезпечити дотримання завдань кримінального провадження і утвердити презумпцію невинуватості.

Вирок суду є завершальною частиною судового розгляду. Це процесуальний акт, який відображає основну

функцію суду – вирішення кримінального провадження. Вирок суду, який постановлений іменем держави, через призму реалізації засад кримінального провадження має вагоме суспільне та політичне значення, у силу того, що виражає ставлення держави до осіб, які вчинили кримінальне правопорушення.

Висновки: роль профілактичної функції суду є вагома і значна у кримінально-виховній політиці держави. З точки зору реалізації завдань судочинства профілактична функція суду зводиться до попередження кримінальних правопорушень внаслідок виявлення причин, що породжують їх зумовлюють, умов, що сприяють їх вчиненню і наявності заходів щодо їх усунення. Процесуальні рішення суду являють собою ставлення держави до осіб, що вчинили адміністративні чи кримінальні правопорушення і попереджують вчинення інших протиправних діянь.

ЛІТЕРАТУРА

1. Словотворчість незалежної України. 2012-2016. Словник/ Укладачі А.Нелюба, Є.Редько; загальна редакція А.Нелюби. – Х.: Харківське історико-філологічне товариство, 2017. – 460 с.
2. Горох: веб-сайт. URL: <https://goroh.pp.ua/тлумаченя/профілактика> (дата звернення 26.03.2024).
3. Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-вр#Text> (дата звернення 27.03.2024).
4. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (з протоколами) (Європейська конвенція з прав людини) від 04.11.1950 р. 995_004 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення 27.03.2024).
5. Михайленко А.Р. Розслідування злочинів: законність і забезпечення прав громадян. Науково-практичний посібник. – К.: Юрінком Інтер, 1999. – 448 с.
6. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 р. № 8073-X URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/80731-10> (дата звернення 27.03.2024).
7. Постанова Кабінету міністрів України Про правила дорожнього руху від 10.10.2001 р. № 1306 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1306-2001-%D0%BF#Text> (дата звернення 27.03.2024).
8. Закон України «Про судоустрій і статус суддів» від 02.06.2016 р. № 1402-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text> (дата звернення 27.03.2024).
9. Профілактична діяльність суду/ О.Б. Загурський *Науковий вісник міжнародного гуманітарного університету* №1-2011. С.42-46.
10. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення 27.03.2024).